

نامه پژوهش فرهنگی، سال یازدهم، دوره سوم، شماره نهم، بهار 1389

بررسی دیدگاه‌های فعالان و منتقدان سینمایی کشور درباره بیست‌وهشتمین جشنواره فیلم فجر

* عبدالله بیچرانلو

** محمد حسین ساعی

چکیده

بیست‌وهشتمین جشنواره بین‌المللی فیلم فجر، در بهمن سال 1388 برگزار شد. پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، در مصاحبه‌هایی تخصصی با 32 تن از کارشناسان و فعالان سینمایی¹ دیدگاه‌های آن‌ها را بررسی کرده است. فعالان سینما مزیت‌هایی برای جشنواره قائل‌اند: 1. فضای رقابتی انگیزه‌بخشی به فیلم‌سازان برای تولید آثار پخته‌تر؛ 2. شناخت ضعف فیلم‌ها و اصلاح نسبی پیش از نمایش عمومی؛ 3. شناخت موضوعات مورد اقبال مخاطبان و منتقدان؛ 4. فرصتی سالیانه برای تعامل و تبادل دیدگاه‌ها درخصوص تحولات سینمای ایران. اغلب اهالی سینما معتقدند در مقطع کنونی تأمین هزینه‌های برگزاری و سازمان‌دهی جشنواره به وسیله دولت می‌تواند برای سینمای ایران مفید باشد. اغلب فعالان اذعان دارند که برگزیده و تحسین شدن یک فیلم یا عوامل آن در جشنواره فیلم فجر باعث اعتباربخشی به آن می‌شود. فعالان سینمایی، ضمن تأیید اکران هم‌زمان فیلم‌های جشنواره در شهرهای بزرگ، معتقدند سلیقه و ذائقه سینمایی جوانان شهرستان‌ها ارتقا می‌یابد و باعث رشد و گسترش متوازن و متعادل سینما در کشور می‌شود؛ اگرچه بسیاری از آنان مخالف برگزاری بخش اصلی جشنواره در سایر شهرها بودند. اغلب تأثیر جشنواره فیلم فجر را در اعتبار و جایگاه سینمای ایران در عرصه بین‌المللی مثبت، اما اندک ارزیابی می‌کنند. از نگاه آن‌ها روند برگزاری جشنواره، اگرچه به دلیل تغییر مدیریت‌ها در سال‌های مختلف، افت‌وخیزهای بسیار داشته است، اما در مجموع، روبه رشد بوده است.

کلید واژه‌ها

سینما، فعالان سینما، جشنواره فیلم فجر.

* دانشجوی دکتری مدیریت رسانه دانشگاه تهران

** دانشجوی دکتری علوم ارتباطات دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات تهران

1. اسامی صاحب‌نظران در پایان گزارش ذکر شده است.

مقدمه:

در دنیای امروز بیان تصویری، ارتباط تصویری، آموزش تصویری، و شناخت و آگاهی از طریق تصویر به صورت مقوله‌ای عام و فراگیر در آمده است، به طوری که شاید بتوان ادعا کرد که دنیای امروز تقریباً در سیطره تصویر و فیلم است.

صنعت فیلم و سینما جزو بزرگ‌ترین و تأثیرگذارترین صنایع فرهنگی و هنری جهان معاصر است. این صنعت محرک و محور چرخه کاملی از صنایع صوتی و تصویری دنیا است که بزرگی اقتصاد آن را در حال حاضر تا بیش از هزار میلیارد دلار در سال برآورد می‌کنند و نرخ رشد سالانه آن را در ده سال آینده بیشتر از بسیاری از رشته‌های دیگر صنعتی و خدماتی تخمین می‌زنند (Global Entertainment and Media Outlook).

امروزه همه ملت‌ها به نوعی مصرف‌کننده یا مخاطب فیلم و محصولات تصویری‌اند، اما فقط شمار اندکی از جوامع و کشورها سهمی نیز در تولید این محصولات دارند. بررسی آمارهای مؤسسات معتبر بین‌المللی نشان می‌دهد که سهم صنعت فیلم و سینما و دیگر تولیدات صوتی و تصویری شرکت‌های امریکایی در بازارهای جهانی بیش از 60 درصد است. به عبارت دیگر، تولیدات صوتی و تصویری بقیه کشورهای دنیا تنها 40 درصد از بازار جهانی مصرف کالاهای صوتی و تصویری را در اختیار دارد. این در حالی است که سهم تولیدات بسیاری از کشورها در بازارهای جهانی صفر و یا نزدیک به صفر است (حسین‌نژاد، 1386: 9-10).

بنا به گزارش یونسکو هم اکنون در حدود 88 کشور از جهان فیلمی تولید نمی‌شود. معنی گزارش مذکور این نیست که مردم این کشورها هرگز فیلم نمی‌بینند، بلکه بدین معناست که نزدیک به 500 میلیون تن از مردم جهان فیلم‌هایی را می‌بینند که در کشورهای دیگر و بیش از همه در امریکا و کشورهای غربی ساخته می‌شوند (Survey on National Cinematography).

در این فضا، کشور ما ایران از معدود کشورهای جهان است که تولید سینمایی در خور توجه، به لحاظ کمی و کیفی، و سینمای کاملاً شناخته شده‌ای دارد. این ظرفیت بالا برای

انقلابی که ماهیت خود را ارزشی و فرهنگی می‌داند، بسیار ارزشمند است؛ پیام‌های کم و بیش اصیلی که به وسیله رسانه‌های انبوهی مانند مطبوعات، سینما، رادیو و تلویزیون منتشر می‌شود رابطی است میان فرهنگسازان و توده مردم (اسدی، 1370: 5). پس منطقی است که فرهنگسازان کشور به دنبال این باشند که تا حد ممکن از ظرفیت این رسانه‌ها در جهت اعتلای فرهنگ عمومی جامعه بهره ببرند.

به نظر مخالفان هدایت سینما، سینما نباید خود مستقلاً به تولید اندیشه‌های خاص دینی، سیاسی یا اجتماعی پردازد، بلکه باید اندیشه‌های مطرح شده در جامعه را به زبان سینما بیان کند؛ همچنین بر اساس این نظریه رسانه‌ها نباید به هیچ وجه انگیزه تبلیغی چه مستقیم و چه غیرمستقیم داشته باشند، در این صورت اگر جامعه‌ای رستگار بود، رسانه‌های هم فعالیت‌های رستگاران را منعکس می‌کند و اگر رستگار نبود، همان را بیان خواهد کرد (محمدی، 1370: 42).

واضح است که اندیشه‌ای که عموم جشنواره‌های فیلم در جهان بر آن استوار شده است تلاش نرم برای هدایت سینما و سینماگران برای تولید فیلم‌ها با کیفیت و محتوای مورد نظر است؛ جشنواره بین‌المللی فیلم فجر نیز یکی از ابزارهای هدایت سینمای ایران بوده است.

در دوران پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، جشنواره فیلم فجر همواره از مهم‌ترین اتفاقات فرهنگی ملی و بین‌المللی کشورمان بوده است. این جشنواره از سال 1361 همه‌ساله در ایام دهه مبارک فجر در بخش‌های مختلف به کوشش بنیاد سینمایی فارابی و زیر نظر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی برگزار می‌شود و فیلم‌هایی از فیلم‌سازان ایران و دیگر کشورها در این واقعه فرهنگی با یکدیگر به رقابت می‌پردازند.

جشنواره بین‌المللی فیلم فجر یکی از کارآمدترین ابزارهای هدایت سینمای ایران از سال‌های گذشته تاکنون بوده است. این رویداد فرهنگی - هنری، در میان اهالی سینما چنان نفوذ و اعتباری دارد که هیچ جریانی در عرصه فیلم‌سازی کشور نمی‌تواند به آن بی‌اعتنا باشد. بخشی از این نفوذ و اعتبار زاییده نیاز معنوی است که اهالی سینما را دلگرم می‌کند

و جشنواره کانون ارزیابی تلاش سینماگران می‌شود. بسیاری از فیلم‌سازان جشنواره را محملی برای مذاقه و تأمل جدی درباره آثارشان می‌دانند و حضور در جشنواره برایشان بازدهی دوگانه دارد؛ از طرفی فرصتی پیش می‌آید تا تماشاگران صاحب‌نظر، فیلم‌ها را ببینند و فیلم‌سازان با توجه به آرای این گروه نقایص کارشان را برطرف کنند و از سوی دیگر، ارزیابی جشنواره و منتقدان از فیلم‌ها، جایگاه نسبی آثار سینمایی را برای سازندگانشان مشخص می‌کند.

تأثیر دیگر جشنواره در جریان فیلم‌سازی را باید در اهمیت و اعتبار جوایزی جست‌وجو کرد که به عناوین مختلف به فیلم‌ها و فیلم‌سازان برگزیده اهدا می‌شود. در واقع سیاستگذاران سینما همواره کوشیده‌اند هدایت‌کننده جشنواره باشند و با گزینش بهترین‌های سینمای ایران در پایان هر دوره، الگوهای تأیید شده را برای فعالان این هنر مشخص کنند. طی دوره‌های مختلف برگزاری جشنواره، به پشتوانه چنین روشی، سینمای ایران همواره مسیر خاصی را پیش‌رو داشته است و ضمن همسویی با شرایط سیاسی کشور و رعایت شئون اعتقادی، توانسته است جایگاهی در عرصه سینمای جهان برای خود به دست آورد. برای رسیدن به این هدف، سینماگران ناگزیر باید ملاحظاتی را سرلوحه فعالیت‌های خود قرار دهند و حد و مرز این ملاحظات، تاکنون بیشتر از طریق جشنواره و شیوه گزینش فیلم‌های برتر مشخص شده است (صلح‌جو، 1381: 20 - 19).

اولین جشنواره فیلم فجر از 12 تا 22 بهمن 1361 در هفت سینمای تهران برگزار شد و عمدتاً برپایی این جشنواره به شکل بین‌المللی پاسخگویی به تبلیغات منفی امپریالیسم خبری بود که شرایط انقلابی ایران را ضد هرگونه رشد هنری توصیف می‌کرد؛ این جشنواره در بخش‌های مختلف «مسابقه»، «چشم‌انداز سینمای کوبا»، «سینمای ایتالیا از نئورئالیسم تا امروز»، «سرخپوستان و سیاه‌پوستان در سینما»، «سینمای انقلاب اسلامی» و «بخش ویژه» برگزار شد.

این جشنواره تا سال 1374 فقط به تولیدات سالانه سینمای ایران می‌پرداخت؛ از سال 1374 جشنواره بین‌المللی برگزار می‌شود و علاوه بر سینمای ایران، در بخش بین‌الملل، به

بررسی فیلم‌هایی از سینمای جهان می‌پردازد. در بخش‌های رقابتی این جشنواره، شرکت‌کنندگان برای کسب جایزه مخصوص، «سیمرغ بلورین»، با هم رقابت می‌کنند. در سالیان اخیر مسابقه‌های سینمای مستند، تله‌فیلم و فیلم کوتاه نیز به بخش سینمای ایران اضافه شده است.

برگزاری دائم و مستمر این جشنواره، که امسال (1388) بیست‌وهشتمین دوره آن برگزار می‌شود، موجب شده است جمعی از بهترین فعالان و کارشناسان حوزه سینما، که اغلب در طول سال به دلایلی امکان تجمع آنان در محلی مشخص وجود ندارد، در این جشنواره حضور یابند تا نخستین اکران تولیدات سینماگران داخلی، و بعضاً خارجی، را تماشا کنند. آگاهی از نظرها و دیدگاه‌های فعالان و نخبگان سینمای کشور می‌تواند یکی از راه‌های مؤثر بهبود کمی و کیفی برگزاری جشنواره باشد.

به همین منظور، مرکز افکارسنجی و رصد فرهنگی وابسته به پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات بر آن شد با گفت‌وگو با صاحب‌نظران و فعالان سینمایی ایران نظرها پیشنهادها آنان را درباره قوت‌ها و ضعف‌های جشنواره و نیز میزان اقبالشان به این جشنواره ارزیابی کند. این مصاحبه‌ها در روزهای دوازدهم و سیزدهم بهمن 1388 در محل برگزاری جشنواره برج میلاد انجام شده است.

اهمیت و ضرورت بحث

جشنواره فیلم فجر در هر سال نمایشگاهی است که توان سینمای ایران را در معرض دید مردم و منتقدان قرار می‌دهد؛ هر سال در هر جشنواره مشخص می‌شود که سینمای ایران در چه مسیری گام برداشته است و در سال بعد در چه مسیری گام برخواهد داشت. هر سال جشنواره فیلم فجر محل گردآمدن و گفت‌وگوی فعالان سینمایی، منتقدان و مردم است که در هیچ زمان دیگری به این وسعت ممکن نیست؛ به تعبیری افکار عمومی سینمای ایران چه درخصوص قضاوت درباره کلیت سینمای ایران یا ابعادی خاص از آن و چه به لحاظ ایده‌پردازی درخصوص آینده سینمای ایران در این محیط ارتباطی شکل

می‌گیرد؛ کارگردانان و تهیه‌کنندگان بزرگ سینما، تصویربرداران، صدابرداران، چهره‌پردازان، صدابرداران، منتقدان سینمایی، روزنامه‌نگاران، مخاطبان خاص، و مردم عادی همه و همه در این محیط ارتباطی جمع می‌شوند تا حاصل یک‌ساله سینمای ایران را ارزش‌گذاری کنند و از میان گفت‌وگوهای خود آینده سینما را رقم بزنند.

به علت اهمیت روزافزون سینما در شکل‌دهی به فرهنگ جامعه و نیز اهمیت بی‌بدیل جشنواره فیلم فجر در شکل‌دهی به سینمای داخلی، بررسی قوت‌ها و ضعف‌های این محیط ارتباطی - که مسیر حرکت و سرنوشت سینمای ایران را مشخص می‌کند - از وظایف سیاست‌گذاران فرهنگی کشور است؛ از این رو مرکز افکارسنجی و رصد فرهنگی پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات برای بررسی علمی این قوت‌ها و ضعف‌ها تصمیم گرفت این پژوهش را در ایام برگزاری جشنواره فیلم فجر اجرا کند.

هدف تحقیق

جمع‌آوری و جمع‌بندی نظرهای فعالان، فعالان و منتقدان سینمایی ایران از عملکرد جشنواره فیلم فجر و پیشنهادهای آنان برای بهتر برگزار شدن جشنواره.

سؤال‌ها و محورهای اصلی تحقیق

1. آیا برگزاری جشنواره فیلم فجر در ارتقای سطح کیفی سینمای ایران، چه به لحاظ فنی و چه محتوایی، تأثیر دارد؟ این تأثیر در چه حد است؟
2. به‌طور کلی، برای اینکه جشنواره باعث ارتقای سینمای ایران شود باید چه مشکلاتی رفع و چه موضوعاتی تقویت شود؟
3. آیا می‌توان گفت جشنواره فیلم فجر، جشنواره‌ای کاملاً دولتی است؟ آیا دولتی بودن جشنواره در استفاده از دیدگاه‌های اهالی سینما برای برگزاری و داوری جشنواره تأثیر منفی داشته است؟ آیا دولتی بودن جشنواره بر توانایی آن برای سیاست‌گذاری سینمای ایران تأثیر منفی داشته است؟

بررسی دیدگاه‌های فعالان و منتقدان سینمایی کشور ... v 41

4. برخی فیلم‌سازان، به سبب آماده نبودن فیلم یا تمایل نداشتن، در جشنواره شرکت نمی‌کنند؛ آیا این حضور نداشتن، تأثیری در استقبال مخاطبان و منتقدان از فیلم‌هایشان در طول سال و هنگام اکران فیلم‌ها دارد؟
5. آیا تحسین برخی فیلم‌ها یا عوامل آنها در جشنواره فجر، باعث اعتباربخشی به آنها بین مردم و اهالی سینما می‌شود؟
6. آیا برگزاری جشنواره فیلم فجر باعث بهبود جایگاه بین‌المللی سینمای ایران و شناخت بیشتر آن در سطح بین‌المللی شده است؟
7. آیا روند جشنواره فیلم فجر در طول 28 دوره گذشته، به‌رغم همه فرازونشیب‌ها، رو به جلو بوده است؟
8. بهترین دوره‌های برگزاری جشنواره فیلم فجر کدام است؟ چرا؟
9. آیا اکران هم‌زمان فیلم‌های جشنواره در شهرهای بزرگ کشور، به ارتقای جشنواره و جایگاه سینما در بین مردم کمک می‌کند؟
10. آیا مدیریت و سازمان‌دهی برگزاری جشنواره به صورت دوره‌ای در شهرهای مختلف کشور به افزایش اقبال مردم ایران به سینمای ملی کمک می‌کند؟
11. آیا سازمان‌دهی جشنواره در قالب یک سازمان و یا آکادمی مستقل و دائم (زیرمجموعه معاونت سینمایی و سمعی و بصری وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی) به بهبود برگزاری جشنواره کمک خواهد کرد؟

روش تحقیق

روش تحقیق این پژوهش مصاحبه نیمه‌عمیق بوده است؛ در این‌باره به صورت عام می‌توان بیان کرد که هدف از مصاحبه کسب اطلاعات از طریق گفت‌وگو با آزمودنی است. مصاحبه‌گر پرسش‌هایی را مطرح می‌کند و آزمودنی رودررو یا تلفنی یا از طریق اینترنت و ابزارهای الکترونیکی دیگر به آنها پاسخ می‌دهد. مصاحبه معمولاً در محیطی صمیمی و در حالی انعطاف‌پذیر انجام می‌گیرد همین امر موجب می‌شود مصاحبه‌گر اطلاعات دقیق و

پاسخ‌های آزادی را جمع‌آوری کند که در شیوه‌های دیگر کمتر ممکن می‌شود. مصاحبه‌گر می‌تواند به اطلاعات و داده‌هایی دست بیابد که اغلب پیش‌بینی نمی‌شود. مهم‌ترین عامل در مؤثر بودن مصاحبه، توانایی مصاحبه‌گر در برقراری رابطه‌ی مطلوب با مصاحبه‌شونده است که در این راه نزدیکی‌های قومی یا نژادی، سن، جنس، وضعیت ظاهر و غیره مفیدند (میرزایی، 1388: 245 - 244).

کانل و کان (1968) مصاحبه‌ی تحقیقاتی را این‌گونه تعریف کرده‌اند: «یک گفت‌وگوی دوفره که از سوی مصاحبه‌گر، جهت کسب اطلاعات مربوط به پژوهش آغاز می‌گردد و توسط وی بر موضوعاتی متمرکز می‌شود که او برای دستیابی به هدف‌های تحقیق - که شامل توصیف، پیش‌بینی یا توضیح منظم است - به آن‌ها نیاز دارد.» بنابراین، مصاحبه یکی از اساسی‌ترین روش‌های گردآوری اطلاعات است و در برخی از موارد، معادل «روش جامعه‌شناختی» دانسته شده تا جایی که جامعه‌شناسی به علم مصاحبه تبدیل شده است (دلاور، 1385: 156).

اما، این شیوه معیّبی نیز دارد: مصاحبه‌ها پرهزینه، وقت‌گیر و دشوار است و اغلب اجرای آن‌ها به مهارت‌های مصاحبه‌گری مناسب متکی است که خود این امر مستلزم آموزش‌های بلندمدت است. در داده‌هایی که از طریق مصاحبه به دست می‌آید، ممکن است ذهنیت و تمایل شخصی مصاحبه‌گر دخالت داشته باشد و احتمال دارد حسن‌فهم باعث شود مصاحبه‌شونده به گونه‌ای به پرسش‌ها پاسخ دهد که موجب خشنودی مصاحبه‌گر شود. برای ضبط و ثبت اطلاعات در مصاحبه از وسایلی نظیر ضبط صوت، دوربین، یادداشت‌برداری استفاده می‌شود. به‌طورکلی مصاحبه‌ها براساس میزان صراحت و ساختار به سه دسته تقسیم می‌شوند:

1. مصاحبه‌ی باز یا بی‌ساخت: در این نوع مصاحبه، مصاحبه‌شونده در شرح و تفصیل آزاد گذاشته می‌شود و اغلب شبیه گفت‌وگوهای غیررسمی است. این مصاحبه، طرح یا دستور کار از پیش تعیین شده ندارد و ممکن است طرح یک پرسش به پرسش دیگری بینجامد. معمولاً موضوع مصاحبه از پیش مشخص می‌شود، اما با دادن حداکثر آزادی بیان

به مصاحبه‌شونده اطلاعات فراوان و اغلب غیرمنتظره پدیدار می‌شود. به سخن دیگر، بیشتر اطلاعات به دست آمده در مصاحبه بی‌ساخت یا باز تصادفی است و به‌مرور که مصاحبه ادامه می‌یابد، نمایان می‌شوند.

مصاحبه‌های بی‌ساخت معمولاً داده‌هایی مشروح را به صورت برداشت‌ها، یادداشت‌ها و گزارش‌ها فراهم می‌کنند و تحلیل داده‌ها معمولاً به صورت ارائه‌الگوها و مقوله‌هاست. بنابراین، این نوع مصاحبه بیشتر در پژوهش‌های کیفی و توصیفی به کار می‌رود.

2. مصاحبه نیمه‌باز یا نیمه‌ساخت‌دار: در این نوع مصاحبه، پرسش‌های اصلی از قبل تعیین شده و با طرح آن‌ها مصاحبه‌گر فرصت پیدا می‌کند تا وارد مسئله‌های جزئی‌تر شده و به اطلاعات دقیق دست یابد. مصاحبه‌گر بر اساس مسیر یا پرسش‌های اصلی از قبل تعیین شده به مسیر خود ادامه می‌دهد، اما تا حدودی نیز به مصاحبه‌شونده اجازه شرح و تفصیل می‌دهد. بنابراین، مصاحبه نیمه‌ساخت‌دار شامل پرسش‌های روشن و خاصی است که از قبل تعیین شده و مصاحبه را هدایت می‌کنند، اما مصاحبه‌گر و مصاحبه‌شونده تا حدودی اجازه دارند به شرح و تفصیل پرسش‌ها و پاسخ‌های مطرح شده بپردازند.

3. مصاحبه بسته یا ساخت‌دار: در این نوع مصاحبه، هم پرسش‌های اصلی از قبل تعیین شده و هم مصاحبه‌شونده موظف است که در چارچوب از پیش تعیین شده پاسخ دهد (میرزایی، 1388: 244 - 246).

تکنیک مصاحبه‌ای که در این پژوهش به کار رفته است، استفاده از مصاحبه نیمه‌باز یا نیمه‌ساخت‌دار یا نیمه‌عمیق است؛ پس از انجام مصاحبه با این روش تخصصی با 32 تن از کارشناسان و فعالان سینمایی (نویسنده، کارگردان، تهیه‌کننده، بازیگر، منتقد، آهنگساز و...)، دیدگاه‌های آن‌ها درخصوص جشنواره فیلم فجر جمع‌آوری، مقوله‌بندی و تفسیر شده است.

گردآوری دیدگاه‌ها و گزارش نتایج محورهای گفت‌وگو

1. تأثیر برگزاری جشنواره فیلم فجر در رشد سینمای ایران

همه کارشناسان و فعالان سینمایی تصریح کردند و معتقدند که برگزاری جشنواره فیلم فجر در ارتقای سطح کیفی سینمای ایران بی‌تأثیر نیست؛ آن‌ها بر این باورند که جشنواره فیلم فجر، «شناسنامه سینمای ایران» است و علاوه بر برقراری «فضای رقابتی» بین فیلم‌سازان و «تشویق و تحسین فیلم‌های برتر» باعث «انگیزه‌بخشی» به بقیه فیلم‌سازان برای ساخت آثار بهتر می‌شود. همچنین جشنواره باعث می‌شود فیلم‌سازان برای جلب توجه مخاطبان و منتقدان در جشنواره، به منظور کمک به فروش بیشتر در هنگام نمایش، بسیار تلاش کنند. در مجموع نگاه غالب این است که جشنواره در کیفیت آثار تولیدی تأثیر مثبت دارد. در واقع، جشنواره «آزمایشگاهی» برای سازندگان فیلم‌ها و تهیه‌کنندگان است تا با بررسی نقدهایی که بر آثارشان صورت می‌گیرد، ضعف‌ها و قوت‌های آثارشان را پیش از نمایش عمومی و گسترده دریابند و این فرایند، خودبه‌خود به «اصلاح ضعف فیلم‌ها پیش از نمایش عمومی» و بهبود نسبی آثار کمک می‌کند. از طرف دیگر این نکته نیز درخور توجه است که جشنواره فیلم فجر «نمایشگاه عمده‌ترین تولیدات یک‌ساله سینمای ایران» است و مدیران و افراد سرمایه‌گذار که قرار است «جهت سرمایه‌گذاری برای فیلم‌ها در سال آینده» را مشخص کنند، از طریق بررسی و دریافت دیدگاه‌های منتقدان و اصحاب رسانه درخصوص فیلم‌های جشنواره به دید و بینش جدیدی برای سرمایه‌گذاری بر روی آثار و طرح‌هایی که باید در سال آینده بر روی آن‌ها سرمایه‌گذاری کنند، دست می‌یابند. همچنین فضایی فراهم می‌شود تا فعالان این عرصه اعم از کارگردانان، تهیه‌کنندگان، مدیران تولید، نویسندگان، بازیگران و... «فرصت تعامل و تبادل اطلاعات با یکدیگر» را پیدا کنند و نوعی تبادل و تعامل فرهنگی سالیانه رخ می‌دهد و به بسیاری از فعالان این عرصه همچون تهیه‌کنندگان کمک می‌کند با امکانات فنی جدیدتر و حمایت‌های سینمایی (از لحاظ اقبال عمومی به یک اثر و نیز حمایت‌های مالی) بیشتر آشنا شوند.

به‌طورکلی فعالان سینما را برای جشنواره فیلم چند مزیت فجر قائل‌اند:

- رقابت بین فیلم‌سازان و انگیزه‌بخشی به بقیه فیلم‌سازان برای تولید آثار پخته‌تر
  - شناخت ضعف‌های فیلم‌ها و اصلاح نسبی آن‌ها پیش از نمایش عمومی
  - شناخت آثار و موضوعات مورد اقبال و مهم برای ساخت
  - فرصت و محل تعامل و تبادل اطلاعات درخصوص تحولات سینمای ایران
- شماری از صاحب‌نظران نیز برآن‌اند که جشنواره باعث بهبود سینمای کشور نمی‌شود؛ زیرا هر فیلم‌ساز و هنرمند با توجه به مشکلات و نیاز و آسیب‌شناسی جامعه فیلمی را می‌سازد که قوت‌ها و ضعف‌هایی دارد که به جشنواره ارتباطی ندارد.

2. قوت‌ها و ضعف‌های جشنواره بیست‌وهشتم

اهالی سینما درخصوص ضعف‌ها و قوت‌های جشنواره، دیدگاه‌های متنوعی دارند که در واقع، بسیاری از ضعف‌های برشمرده شده را نمی‌توان ضعف جشنواره دانست بلکه ضعف فیلم‌های شرکت‌یافته در جشنواره‌اند. اما درخصوص قوت‌ها، علاوه بر مزیت‌های برشمرده شده در بخش نخست اغلب، در مجموع از «نحوه اجرا و نظم و انضباط و هماهنگی در برگزاری جشنواره امسال» ابراز رضایت کرده‌اند.

ضعف‌ها: بسیاری از فعالان سینمایی معتقدند اغلب فیلم‌های شرکت یافته در جشنواره بیست‌وهشتم، به لحاظ «ساخت و محتوا»، فیلم‌های ضعیف یا متوسطی بودند و در مجموع در مقایسه با دوره‌های گذشته شاهد «افت کیفیت فیلم‌ها» در این جشنواره بوده‌اند؛ و «سیاست‌ها و شعارهای فرهنگی دولت، نمودی بارز در جشنواره نداشت»، به باور برخی سینماگران، «ورود افراد غیرمتخصص به سینما»، به این عرصه آسیب زده است. آن‌ها معتقدند باید «برخی استانداردهای کیفی برای ورود فیلم‌ها به جشنواره رعایت شوند»، به اعتقاد سینماگران، «در جشنواره امسال، فیلم‌ها در مجموع، تنوع چندانی نداشتند»، به علاوه «برخی از آن‌ها چندان با فرهنگ و ارزش‌های جامعه ایرانی متناسب نبودند» یا در مقابل «سفارشی بودن» برخی از فیلم‌ها، خیلی بارز بود. فعالان سینمایی توصیه می‌کنند برای جلب فیلم‌های متنوع‌تر و متناسب با سلیقه‌های گوناگون به جشنواره فیلم فجر باید بیشتر تلاش شود.

به نظر عده‌ای، گاهی اوقات «روابط در داوری‌های جشنواره تأثیرگذار است» و باعث می‌شود ارزش فیلم‌ها در داوری‌ها نادیده گرفته شود. درخصوص داوری جشنواره بر «ضرورت داوری‌های تکنیکی خود متخصصان هر حوزه خاص و تقویت هیئت انتخاب فیلم‌ها برای جانمندان بسیاری از فیلم‌های بارزش از بخش مسابقه» (مسئله‌ای که از نظر برخی کارشناسان در جشنواره امسال پیش آمده بود) تأکید شده است.

آن‌ها همچنین از نحوه اجرای مراسم مانند اختتامیه بخش بین‌الملل، به دلیل مسائل مربوط به اجرای مراسم همچون «ناهماهنگی مجری با مهمان‌ها» یا «پخش نکردن فیلم‌های برگزیده»، و نیز تأخیر در برگزاری افتتاحیه و اختتامیه، «نامناسب بودن مجری مراسم» و «کیفیت صدا» انتقاد کردند. نکته درخور تأمل دیگر، این است که «جشنواره، بیشتر بر جنبه‌های فرهنگی و هنری سینما متمرکز است و هنوز تمرکز کافی بر جنبه‌های اقتصادی پیدا نکرده است» و سرانجام اینکه تشریفات و ظواهر جشنواره از محتوا و عمق آن بیشتر شده است.

قوت‌ها: عمده افراد مصاحبه‌شده از «انتخاب برج میلاد برای برگزاری جشنواره استقبال کرده» و از «افزایش نظم» و در نظر گرفتن «فضای کافی برای برگزاری جشنواره»، «فراهم شدن امکان بحث و نقدهای آزاد پس از دیدن فیلم‌ها برای خبرنگاران و فیلم‌سازان» و «گفت‌و شنودهای فنی درباره فیلم‌ها»، و «فراهم بودن فضای پذیرایی مناسب در حاشیه جشنواره» ابراز رضایت کرده‌اند. برخی از اهالی سینما معتقد بودند «در جشنواره امسال به فعالان حوزه سینما احترام خاصی گذاشته شده» و ضمن اظهار خرسندی از این موضوع، خواستار «تقویت آن در دوره‌های آینده» شدند. همچنین، در مقابل همه ضعف‌های برشمرده شده محتوایی و مضمونی فیلم‌های جشنواره برخی کارشناسان معتقدند «فیلم‌های جشنواره بیست‌وهشتم به لحاظ فنی رشد نسبی داشته‌اند».

«رفع توقیف از برخی فیلم‌هایی که در جشنواره‌های گذشته حضور نداشتند» و «فراهم شدن فضای نقد و بررسی این فیلم‌ها»، دیگر قوت برجسته این جشنواره برشمرده شده است.

3. نگاه فعالان سینمایی به سازمان‌دهی دولتی جشنواره

اهالی سینما در خصوص دولتی یا غیردولتی بودن جشنواره فیلم فجر دو دیدگاه دارند: الف) اغلب اهالی سینما معتقدند جشنواره فیلم فجر «جشنواره‌ای کاملاً دولتی» است، چون سازمان‌دهی و نظارت بر برگزاری آن با دولت است و دولت هزینه‌های برگزاری آن را تأمین می‌کند. آن‌ها معتقدند دولتی بودن جشنواره مزایا و معایبی دارد:

1. مزایا: با توجه به ضعف‌هایی که در برگزاری جشن خانه سینما شاهدیم، می‌توان درک کرد که برگزاری جشنواره فیلم فجر، تنها با حمایت و کمک دولت مقدور است و نمی‌توان برای برگزاری آن چشم امید به بخش دیگری داشت. «سازمان‌دهی دولتی جشنواره باعث می‌شود روند برگزاری جشنواره به لحاظ امکانات و سازمان‌دهی اجرایی آن، قوی و منظم باشد.»

2. معایب: به نظر می‌رسد سازمان‌دهی دولتی، در «انتخاب داوران جشنواره تأثیر مستقیم دارد» و بسیاری اوقات، «داوری‌های جشنواره تحت تأثیر نگاه دولت و نیز مدیریت دولتی سینما قرار می‌گیرد.»

ب) برخی از فعالان سینمایی، که در مقایسه با گروه قبل درصد کمتری را تشکیل می‌دهند، بر این باورند که «نمی‌توان گفت جشنواره کاملاً دولتی است، بلکه دولت با مشارکت فعالان سینمای ایران این جشنواره را برگزار می‌کند»، ضمن اینکه معتقدند «حتی دولتی بودن برگزاری جشنواره لزوماً آثار و پیامدهای منفی ندارد.»
به‌طور خلاصه نگاه غالب در این زمینه این است که دولتی بودن جشنواره در صورتی که در داورها، هر چه بیشتر از سینماگران بهره گرفته شود، ضعف به شمار نمی‌رود.

4. تأثیر شرکت نکردن فیلم در جشنواره در اعتبار آن

کارشناسان سینما در این زمینه سه دیدگاه متفاوت دارند:

الف) برخی بر این اعتقادند که بعضی از فیلم‌سازان به دلایل متعدد در جشنواره شرکت نمی‌کنند، از جمله:

- برخی فیلم‌سازان جوان به دنبال مطرح شدن خود یا فیلم‌هایشان هستند (اما معمولاً فیلم‌سازان پخته و جاافتاده چنین رویه‌ای را در قبال جشنواره در پیش نمی‌گیرند).

- برخی تلاش می‌کنند با این شیوه باعث کنجکاوی، جلب توجه و ترغیب مردم به دیدن فیلمشان شوند.

ب) شرکت نکردن یک فیلم در جشنواره ممکن است تأثیر منفی در استقبال از آن داشته باشد، چون جشنواره فرصت مطرح و دیده شدن و در نتیجه استقبال از آن فیلم در هنگام نمایش را فراهم می‌کند، اما با شرکت نکردن در جشنواره، این فرصت را از دست می‌رود.

ج) برخی از اهالی سینما نیز تأکید دارند که صرف شرکت نکردن یک فیلم در جشنواره، لزوماً تأثیری در استقبال مردم از آن ندارد، چون ممکن است فیلم ضعیف باشد. در واقع، «مردم اغلب از فیلم‌هایی استقبال می‌کنند که ارزش‌های فرهنگی و هنری بالاتر و ساختار قوی‌تری داشته باشند». باید به این نکته نیز توجه داشت که «در همه کشورهای صاحب سینما، فیلم‌سازان تمامی فیلم‌های قابل اکران خود را در جشنواره‌ها عرضه نمی‌کنند و این امری طبیعی و میل شخصی است».

فعالان سینما در مجموع تأکید می‌کنند که «جشنواره باید فرصت حضور را برای فیلم‌سازان فراهم کند» و «استانداردهای خود را به سطحی برساند که فقط سطح بالای جشنواره و تلاش برای شرکت و رقابت در آن، باعث رقابت بین فیلم‌سازان برای جلب مخاطب شود، نه حضور نیافتن در جشنواره یا مسائل حاشیه‌ای و غیرحرفه‌ای». در این زمینه نقش رسانه‌ها در «آگاه‌سازی مردم» بسیار مهم ارزیابی شده است تا از سوءاستفاده‌های احتمالی برخی افراد از شرکت نیافتن فیلم‌ها جلوگیری شود.

5. **تأثیر تحسین فیلم‌ها در جشنواره در اعتباربخشی به آن بین مردم و اهالی سینما**
اغلب فعالان سینمایی اذعان دارند که «برگزیده و تحسین شدن فیلم یا عوامل آن در جشنواره فیلم فجر باعث اعتباربخشی به آن فیلم و سازندگانش می‌شود». این موضوع

«به‌ویژه درباره فیلم‌سازان و بازیگران جوان»، قوت و اهمیت بیشتری دارد و در مطرح و دیده شدن آن‌ها بین مردم و سینماگران تأثیر چشمگیری دارد. این گروه معتقدند «جشن سالیانه خانه سینما، هنوز به قوت و تأثیرگذاری جشنواره فیلم فجر نرسیده است». گروهی دیگر، که درصد کمتری را تشکیل می‌دهند، بر این باورند که «تحسین فیلم یا عوامل سازنده آن در جشنواره فیلم فجر، تأثیری زودگذر و کوتاه دارد و صرفاً باعث مطرح شدن آن برای مدتی کوتاه می‌شود». آن‌ها تأکید دارند که «عمدتاً حضور بازیگرها و کارگردانان محبوب و مطرح در میان عوامل سازنده فیلم، باعث وجهه و اعتبار آن می‌شود».

6. تأثیر برگزاری جشنواره فیلم فجر بر جایگاه بین‌المللی سینمای ایران

اغلب کارشناسان سینمایی، تأثیر جشنواره فیلم فجر را در اعتبار و جایگاه سینمای ایران در عرصه بین‌المللی، «مثبت اما اندک» ارزیابی می‌کنند. جشنواره در این زمینه تأثیرگذار است «چون باعث رقابت در تولید آثار برتر و در نتیجه عرضه آثار قوی‌تر در عرصه بین‌الملل خواهد شد»، ضمن اینکه به مناسبت جشنواره فیلم فجر، «رسانه‌ها بیشتر به سینمای ایران می‌پردازند و از سویی فیلم‌های ایرانی در معرض دید دیگر ملت‌ها هم قرار می‌گیرند» و تا حدودی، هر چند اندک، باعث مطرح و شناخته شدن سینمای ایران می‌شوند. علاوه بر این، برگزیده شدن یک فیلم و مطرح و دیده شدن آن در جشنواره فیلم فجر به روشن شدن تکلیف سینمای ایران برای «فرستادن نماینده‌ای شایسته و مطرح به جشنواره‌های معتبر بین‌المللی کمک خواهد کرد». اهالی سینما تأکید دارند باید در این زمینه برخی ملاحظات و سیاست‌ها رعایت شود، از جمله اینکه «فیلم‌های نشان‌دهنده فقر و بدبختی در ایران، در بلندمدت تأثیر منفی بر وجهه بین‌المللی کشورمان دارد. متأسفانه اغلب فیلم‌های ایرانی تحسین شده در جشنواره‌های بین‌المللی، این‌گونه بوده‌اند». مناسب است نمایندگانی از کشورمان در جشنواره‌های بین‌المللی حضور یابند که نمایانگر «هویت حقیقی ایرانیان» باشند.

گروهی دیگر از کارشناسان سینما بخش بین‌الملل جشنواره را به‌ویژه در «جشنواره

کشور ضمن تأیید این ایده معتقدند «با نمایش فیلم‌های جشنواره در شهرستان‌ها، سلیقه و ذائقه سینمایی جوانان شهرستان‌ها هم ارتقای می‌یابد» و باعث می‌شود رشد و «گسترش سینما در کشور متوازن و متعادل صورت گیرد.» «توجه به شهرستان‌ها اقدام تحسین‌برانگیزی است که باعث می‌شود با افزایش اقبال مردم استان‌ها و شهرستان‌های دیگر به فیلم‌های جشنواره، رفته‌رفته در کل کشور، مردم با سینما آشتی کنند»، چون با این حرکت به‌نوعی فرهنگ سینما رفتن نیز در کشور گسترش پیدا می‌کند. در این زمینه تأکید شده است که «اکران هم‌زمان فیلم‌ها در شهرستان‌ها مطلوب است» اما «اگر نمایش فیلم‌ها گسترده و سراسری باشد، موجب هرز رفتن فیلم‌ها می‌شود چون فیلم‌ها در هنگام نمایش سراسری ممکن است تماشاگر چندانی نداشته باشند.»

اما به نظر کارشناسان سینما «باید در این باره تأمل شود» که گرچه برکات فرهنگی نمایش هم‌زمان فیلم‌های جشنواره فجر، ملموس‌اند اما ممکن است «به دلیل ضعف سازمان‌دهی و اجرای جشنواره در شهرستان‌ها، سطح کیفی آن افت کند» که به منظور حفظ سطح کیفی جشنواره، برخی الزامات کیفی این موضوع باید اجرا و فراهم شود، از جمله:

- فیلم‌های پخش شده در دیگر شهرها با تهران هماهنگ باشد و فیلم‌های سال‌های قبل نمایش نشود.

- سالن‌های مجهز و مناسب در شهرستان‌های محل برگزاری جشنواره برای این منظور در نظر گرفته شود.

- بر روند برگزاری جشنواره در شهرستان‌ها نیز همچون تهران نظارت دقیق صورت گیرد.

کارشناسان سینما، «برگزاری دوره‌ای جشنواره فیلم فجر در شهرهای مختلف، به سبک جشنواره فیلم‌های کودکان و نوجوانان» را به‌هیچ‌وجه مناسب نمی‌دانند و معتقدند چنین برنامه‌ای - که البته بحث آن تاکنون مطرح نبوده - «به شدت به جشنواره فیلم فجر ضربه خواهد زد»؛ زیرا:

- عمده‌ترین امکانات سازمان‌دهی این جشنواره در تهران قرار دارد و نمی‌توان

به راحتی همه این امکانات را به شهرهای دیگر انتقال داد.

- کمبود امکانات شهرستانها باعث برگزاری ضعیف و در نتیجه کاهش اعتبار جشنواره، به ویژه در بعد بین‌المللی آن خواهد شد.

- اصولاً جشنواره‌های مطرح بین‌المللی مانند کن یا ونیز، با ثبات محل برگزاری، کم‌کم شهرت و اعتبار خود را یافته‌اند. شاید این ایده برای جشنواره‌هایی مانند جشنواره فیلم‌های کودکان و نوجوانان یا تئاتر مناسب باشد - که البته آن هم نیاز به بررسی بیشتر دارد - اما در خصوص جشنواره فیلم فجر حتماً آسیب‌هایش بیشتر از مزایایش خواهد بود.
- تماشاگران شهرستانی به اندازه تماشاگران تهران از جشنواره استقبال نمی‌کنند.

9. سازمان‌دهی جشنواره در قالب سازمانی مستقل

طرح تأسیس سازمان جشنواره را مهدی مسعودشاهی، دبیر جشنواره در ایام برگزاری آن، طرح کرد - بعدها با تأیید معاون سینمایی و صدور حکم مسعودشاهی برای تصدی ریاست این سازمان، قطعیت یافت. در این پژوهش دیدگاه‌های فعالان سینمایی در خصوص فعالیت چنین سازمانی نیز بررسی شد. اغلب با ایده تأسیس سازمان، موافق بودند و تأکید داشتند باید «جشنواره آکادمیک باشد و «در طول سال برای برگزاری مؤثرتر و سازمان‌یافته‌تر آن سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی شود».

«تغییر مکرر دبیر جشنواره به برگزاری آن آسیب می‌زند» و ثبات در این زمینه نیز ضروری است. همچنین فعالان سینمایی بر «برخورداری رئیس سازمان از دانش و تجربه سینمایی» تأکید کردند.

از دید آن‌ها مزیت تأسیس این سازمان «جلوگیری از برخی کمبودها و کوتاهی‌های فعلی در برگزاری جشنواره» خواهد بود. افزایش انسجام و تعامل چندجانبه و جلوگیری از شتاب‌زدگی در برگزاری جشنواره، به سبب استقرار مدیریت ثابت به جای کمیته‌های موقت، می‌تواند نویدبخش موفقیت این سازمان در برگزاری جشنواره باشد. با این حال، کارشناسان، به اتفاق، بر «استقلال سازمان» تأکید داشتند.

نتیجه‌گیری

بر مبنای دیدگاه‌های کارشناسان سینما، می‌توان نتیجه گرفت جشنواره فیلم فجر، همچنان مهم‌ترین جشنواره سینمایی کشور است و اعتبار بالایی نزد سینماگران و مردم دارد، اما پس از برگزاری 28 دوره همچنان ضعف‌های مهمی دارد که باید برای رفع آن‌ها برنامه‌ریزی شود.

به نظر می‌رسد سینمای کشورمان در دوره جوان‌گرایی فعالان و مسئولان به سر می‌برد و همین موضوع تبعاتی را برای جشنواره امسال داشته است. بسیاری از فیلم‌های جوانان سینماگر، فیلم‌های درخور توجه و برجسته‌ای نیستند و بسیاری از فعالان سینمایی آن‌ها را متوسط ارزیابی می‌کنند. در واقع، حضور این گونه فیلم‌ها در جشنواره امسال باعث شد که در مجموع سطح کمی جشنواره حفظ شود اما در سطح کیفی، آسیب نسبی ببیند.

گرچه باید درخصوص جشنواره امسال به این نکته نیز توجه کرد که تولیدات سینمایی کشور در سال گذشته تحت تأثیر فضای کل کشور شامل برخی ناآرامی‌های پس از انتخابات بود که باعث تأخیر در تولید بسیاری از آثار و نیز تغییر دولت شد و در نتیجه روال همیشگی پایین آمدن نسبی میزان تولید تا مشخص شدن مدیران فرهنگی و سینمایی و سیاست‌های فرهنگی جدید پیش آمد. از این رو، باید امیدوار بود که سرمایه‌گذاری صورت گرفته بر روی نسل جوان تحصیل‌کرده‌ای که در حال حاضر آثار متوسطی را از آن‌ها شاهدیم نویددهنده ظهور نسل آینده فیلم‌سازان ایرانی باشد تا همچون نسلی که در دهه 1360 و اوایل دهه 1370 ظهور کرد و اکنون به نسل برجسته فیلم‌ساز کشور تبدیل شده است، چراغ سینمای ایران را روشن نگه دارد.

در کل، به نظر می‌رسد روند اجرایی برگزاری جشنواره فیلم فجر پس از سالیان متمادی، کم‌کم تسهیل شده و تأسیس سازمان جشنواره نیز این نوید را می‌دهد که با تمرکز یک سازمان بر روی موضوع جشنواره، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی برای سازمان‌دهی جشنواره، بهتر از گذشته صورت گیرد، اما مسئله جدی و مهمی که همچنان پیش روی جشنواره است، تولید فیلم‌های قوی، عمیق، تأثیرگذار، و متنوع در جشنواره است که به

سیاست گذاری کلان سینمای ایران برمی گردد. در حال حاضر، تولیدات سینمای ایران وابسته به افراد است و شاهد رونق تولیدات سینمایی به صورت جریان‌ی منظم و کلان نیستیم. اکنون که دولت محترم در این دوره، بر حوزه فرهنگ متمرکز شده و رویکرد تقویت عرصه فرهنگ را درپیش گرفته است، فرصت مناسبی است که در حوزه سینما نیز با سیاست گذاری کلان ملی بر مبنای نظری دقیق درباره سینمای ملی ایران و تعریف حوزه‌های جغرافیای فرهنگی آن گام‌های دقیق‌تر و اساسی‌تری برداشته شود. نکته مهم برنامه‌ریزی بلندمدت و حساب شده است که بسیاری از سینماگران و کارشناسان سینما از ضعف آن گلایه‌مندند، به‌ویژه برنامه‌ریزی برای تقویت سینمای دفاع مقدس که به‌رغم داشتن ظرفیت‌های عظیم فرهنگی برای جامعه ایران، شاهد افت آن بوده‌ایم.

اسامی صاحب‌نظران

1. تورج زاهدی (منتقد و نویسنده)
2. حسن یکتاپناه (نویسنده، فیلم‌ساز و داور بخش ویدئویی بیست‌وهشتمین جشنواره فیلم فجر)
3. نسرین بینا (بازیگر و نویسنده، نامزد دریافت جایزه بهترین بازیگر زن در جشنواره فیلم فجر سال 1371)
4. محمد ساریان (بازیگر سینما، تئاتر و تلویزیون)
5. مریم میلانی (فیلمنامه‌نویس)
6. محمدمهدی خالقی (مستندساز و منتقد)
7. خانم محمدی (منتقد مجله صنعت سینما)
8. محمدصادق کوشکی (استاد دانشگاه و منتقد)
9. نعمت‌الله سعیدی (منتقد سینما)
10. مختار شکری‌پور (منتقد سینما در سایت سوره)
11. مهدی غضنفری (منتقد سینما)
12. مسعود فراستی (منتقد سینما)

13. امیر فرض‌اللهی (منتقد سینما)
14. محمدصادق آذین (تهیه‌کننده، مدیر تولید و مجری طرح فیلم‌های سینمایی)
15. حسین گیتی (نویسنده، منتقد و مترجم سینمایی، عضو پیوسته انجمن منتقدان سینما)
16. عبدالله اسفندیاری (از بنیانگذاران سینمایی فارابی و خانه سینما، عضو شورای مرکزی کانون فیلم‌نامه‌نویسان، نویسنده فیلم‌نامه و رمان، مسئول سینمای معناگرا در بنیاد سینمایی فارابی)
17. حسن علی کرمی (منتقد فیلم)
18. مژده غضنفری (منتقد فیلم، خبرنگار و روزنامه‌نگار)
19. قربان محمدپور (نویسنده و فیلم‌نامه‌نویس، نویسنده فیلم فاصله در بیست‌وهشتمین جشنواره فیلم فجر)
20. مهوش صبرکن (بازیگر)
21. محمد صالح حجت‌الاسلامی (دبیر سرویس فرهنگی - هنری خبرگزاری برنا)
22. سعید انبارلویی (کارشناس ارشد مدیریت رسانه در حوزه برون‌مرزی صدا و سیما)
23. ابوالفضل اینانو (مجری رادیو گفت‌وگو)
24. فرزاد حسنی (مجری تلویزیون و بازیگر)
25. بهرام عظیمی (نویسنده و کارگردان)
26. فردوس کاویانی (بازیگر)
27. حبیب‌الله یاری (مدیر تولید، تهیه‌کننده)
28. مجید عبدالعظیمی (تهیه‌کننده، کارگردان، تدوینگر)
29. مسعود سمیعی (منتقد)
30. مهدی امینی‌خواه (بازیگر)
31. مهرداد ناعمی (بازیگر)
32. رضا خسروزاده (مدرس و منتقد سینما)

منابع

- اسدی، علی (1370). رسانه‌ها و توسعه فرهنگی، فصلنامه رسانه، ش 5، 7 - 4.
- بی‌نام (1369). مروری بر جشنواره‌های فیلم فجر، فصلنامه رسانه، ش 4، 62.
- حسین‌نژاد، محمدعلی (1386). پژوهشنامه سینما، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- دلاور، علی (1385). مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی، تهران: رشد.
- صلح‌جو، طهماسب (1381). «آئینه در آئینه (بازتاب عملکرد جشنواره بین‌المللی فیلم فجر در روند سینمای ایران)»، فصلنامه فارابی، ش 44، 19 - 38.
- گیلهام، بیل (1389). مصاحبه پژوهشی، ترجمه محمود عبدالله‌زاده، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- محمدی، مجید (1370). «رسانه سینما»، فصلنامه رسانه، ش 5، 43 - 40.
- میرزایی، خلیل (1388). پژوهش، پژوهشگری و پژوهشنامه‌نویسی؛ ج 1، تهران: جامعه‌شناسان.
- ویمر، راجر دی. و دومینیک، جوزف آر. (1384). تحقیق در رسانه‌های جمعی، تهران: سروش.